ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ – ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ – ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΚΛΙΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ – ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ – ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Κωνσταντίνος Βαλσαμάκης, MBA, MSc, PhDc, Απόφοιτος
Εθνικής Σχολής Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης,
επιστημονικός συνεργάτης ΕΝΑ

Νοέμβριος 2022

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ανισότητες, ως μια διαχρονική πραγματικότητα, απασχολούν τους ερευνητές διαφόρων κλάδων συστηματικά τις τελευταίες δεκαετίες, με αρκετά ενδιαφέροντα ευρήματα. Πρόσφατο παράδειγμα, η έρευνα του Αμερικανού οικονομολόγου David Card, που πιθανότατα εκκινώντας από τη σκέψη επί των ανισοτήτων, απέδειξε ότι η αύξηση του κατώτατου μισθού μπορεί πράγματι να οδηγήσει σε μείωση της ανεργίας, κερδίζοντας έτσι το Νόμπελ οικονομικών το 2021. Ωστόσο οι ανισότητες, εκτός από εισοδηματικές, μπορούν να πάρουν πολλές και διαφορετικές μορφές, όπως για παράδειγμα ανισότητα στην πρόσβαση σε φυσικούς πόρους, ανισότητα στις αμοιβές, ανισότητα στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας ή παιδείας, ανισότητα φύλου κλπ.

Σήμερα όμως, πιο ξεκάθαρα από ποτέ, φαίνεται ότι αναδύεται ένα νέο είδος ανισοτήτων. Με τον απερίσκεπτο τρόπο που τα τελευταία 200 χρόνια, από τη Βιομηχανική Επανάσταση και έπειτα, έχουμε ως ανθρωπότητα φερθεί στον πλανήτη, οι ανισότητες που οφείλονται στην κλιματική αλλαγή και που προφανώς συνδυάζονται με την κακοδιαχείριση του περιβάλλοντος, είναι πλέον κάτι παραπάνω από ορατές. Η ερημοποίηση μεγάλων περιοχών και η έλλειψη πόσιμου νερού, η συνεχής μόλυνση του περιβάλλοντος, η αλόγιστη χρήση πλαστικού και άλλων υλικών, οι εκπομπές CO2, το λιώσιμο των πάγων και η άνοδος της στάθμης των θαλασσών αλλά και πολλά άλλα που συνδέονται άμεσα με τον σύγχρονο τρόπο ζωής (όπως είναι για παράδειγμα η αλλαγή του τρόπου διατροφής, με αποτέλεσμα την ανεξέλεγκτη εκτροφή βοοειδών, που είναι υπεύθυνα για το 14% των αερίων του θερμοκηπίου), δεν μας απασχολούν όσο θα έπρεπε, αν και δημιουργούν κοινωνίες δίχως πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες που σήμερα (στον Δυτικό τουλάχιστον κόσμο) θεωρούνται δεδομένα.

Η συστηματική κατασπατάληση των πόρων του περιβάλλοντος, εκτός από τις προφανείς επιπτώσεις που έχει στον πλανήτη και στην ποιότητα της ζωής όλων, έχει και μεγάλες οικονομικές συνέπειες. Η Έκθεση Στερν (Stern, 2006) παρουσίασε τα πιθανά οικονομικά προβλήματα από την επελαύνουσα κλιματική αλλαγή. Σύμφωνα με την Έκθεση αυτή, εάν δεν ενεργήσουμε ως ανθρωπότητα άμεσα, το συνολικό κόστος και οι κίνδυνοι από την αλλαγή του κλίματος θα ισούνται με την οριστική απώλεια τουλάχιστον του 5% του παγκόσμιου ΑΕΠ κάθε χρόνο, εκτίμηση που φτάνει ακόμα και το 20%. Αυτή η απώλεια, αναμενόμενα, θα πλήξει προφανώς περισσότερο εκείνους που ανήκουν στα χαμηλότερα και πιο ευάλωτα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και τους φτωχούς, δημιουργώντας ένα πολύ διαφορετικό κοινωνικό και οικονομικό τοπίο για τις επόμενες γενιές.

1. Η κλιματική αλλαγή

Σύμφωνα με την επιστημονική κοινότητα, ο περιορισμός της υπερθέρμανσης του πλανήτη είναι το κλειδί για να σωθεί ο πλανήτης από τις επικίνδυνες επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής.

Από τις αρχές του 19ου αιώνα, η υπερθέρμανση του πλανήτη ήταν ένα θέμα το οποίο δεν είχε την προσοχή που του άξιζε, εν μέρει λόγω άλλων διαφορετικών προτεραιοτήτων, εν μέρει λόγω άγνοιας. Σήμερα όμως, με ορόσημο το 1992 και το Πρωτόκολλο του Κιότο, τα κράτη και οι κυβερνήσεις στην πλειοψηφία τους (αφού υπάρχουν πάντα και σημαντικές εξαιρέσεις), εργάζονται προς την κατεύθυνση της προστασίας του περιβάλλοντος και της ανάσχεσης της κλιματικής αλλαγής, αν και η ένταση των προσπαθειών ποικίλλει.

Το Δεκέμβριο του 2015 επιτεύχθηκε, στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, μια σημαντική παγκόσμια συμφωνία για την κλιματική αλλαγή, η γνωστή ως «Συμφωνία των Παρισίων», που εστιάζει σε ένα σχέδιο δράσης με αρχικό στόχο να περιοριστεί η αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη «αρκετά κάτω από τους 2°C», όριο που η επιστημονική κοινότητα κρίνει ως επαρκές, και παράλληλα να ενταθούν οι προσπάθειες των κρατών για τον περιορισμό της υπερθέρμανσης στον ακόμα πιο φιλόδοξο στόχο του 1,5°C. Μακροπρόθεσμος στόχος είναι, μέχρι τα μέσα στου 21ου αιώνα, να έχουμε πετύχει τη σταθεροποίηση του κλίματος του πλανήτη. Αν και τα αποτελέσματα της Συμφωνίας δεν είναι μέχρι στιγμής τα καλύτερα δυνατά, η δεδηλωμένη βούληση της παγκόσμιας κοινότητας είναι μια σημαντική παρακαταθήκη, που μάλιστα αντικατοπτρίζεται και στην Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία για μια κλιματικά ουδέτερη Ευρώπη μέχρι το 2050 (European Green Deal, 2019) που ακολούθησε.

Η υπερθέρμανση του πλανήτη, αποτελεί το βασικό πρόβλημα που έχουμε ως ανθρωπότητα να αντιμετωπίσουμε τις επόμενες δεκαετίες, αφού άμεσες συνέπειες της υπερθέρμανσης είναι η αύξηση των μεγάλων και ανεξέλεγκτων πυρκαγιών (wildfires) σε πρωτόγνωρο βαθμό, το λιώσιμο των πάγων και των παγετώνων, οι πρωτοφανείς πλημμύρες, οι ακραίες και παρατεταμένες ξηρασίες κ.ά., φαινόμενα που, αν και φυσικά υπήρχαν και στο παρελθόν, σήμερα είναι ακόμα πιο έντονα ακόμα και σε περιοχές του κόσμου που δεν ήταν συνηθισμένες σε τέτοια φαινόμενα (για παράδειγμα οι πλημμύρες στη Γερμανία και οι ανεξέλεγκτες πυρκαγιές στην Ελλάδα το 2021).

Χαρακτηριστικό είναι ότι σύμφωνα με τον Άγγλο καθηγητή κλιματικής αλλαγής Nigel Arnell που ασχολείται επισταμένως με το θέμα «...η παγκόσμια μέση πιθανότητα ενός μεγάλου καύσωνα αυξάνεται από 5% το 1981–2010 σε 28% στους 1,5 °C υπερθέρμανσης και 92% στους 4 °C υπερθέρμανσης, η μέση πιθανότητα μιας γεωργικής ξηρασίας αυξάνεται από 9 σε 24% στους 1,5 °C και 61 % στους 4 °C...». Με άλλα λόγια, αν δεν προσέξουμε και η άνοδος της θερμοκρασίας του πλανήτη συνεχιστεί, οι καύσωνες θα πρέπει να θεωρούνται δεδομένοι και ειδικά για το οικοσύστημα της Μεσογείου, όπως αναφέρει και ο Κ. Λαγουβάρδος σε άρθρο του στο Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης του Ινστιτούτου ΕΝΑ, πρέπει να αναμένεται σημαντική επιδείνωση των συνθηκών και αλλαγή του κλίματός μας.

2. Η κλιματική αλλαγή και οι ανισότητες

Το ερώτημα είναι πώς η υπερθέρμανση του πλανήτη και η κλιματική αλλαγή γενικότερα επιδρούν, εκτός από την προφανή αλλαγή των κλιματικών συνθηκών, στις ανισότητες και μάλιστα σε ποιο βαθμό;

Είναι εύκολο κάποιος να φανταστεί ποια θα είναι η τύχη πληθυσμών που μαστίζονται από ξηρασία ή περιοχών που αντιμετωπίζουν πλημμύρες. Ο όρος κλιματικός μετανάστης ή πρόσφυγας είναι σχετικά γνωστός αν και οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής στο προσφυγικό πρόβλημα δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς. Σε γενικές γραμμές όμως, η πορεία ενός κλιματικού πρόσφυγα είναι αρχικά η μετακίνηση από τις αγροτικές περιοχές προς τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας του και αργότερα, όταν και οι μεγάλες πόλεις παρουσιάσουν αντίστοιχα προβλήματα, η φυγή πέρα από τα διεθνή σύνορα για να αναζητήσουν ασφαλές καταφύγιο. Μια τέτοια πορεία είναι καταδικασμένη να δημιουργήσει αντιδράσεις στο εσωτερικό των χωρών υποδοχής, ενεργοποιώντας ακραία αντανακλαστικά, αφού συχνά οι πολίτες αδυνατούν, λόγω ελλιπούς πληροφόρησης, να κατανοήσουν τη μεγαλύτερη εικόνα (μια καταστροφή δηλαδή που πλησιάζει και αυτούς) ενώ και διάφορες ακραίες και λαϊκίστικες πολιτικές δυνάμεις θα σπεύσουν να εκμεταλλευτούν τη νέα κατάσταση προς όφελός τους.

Σύμφωνα με μελέτη που δημοσίευσε η Oxfam το 2020, το πλουσιότερο 10% του παγκόσμιου πληθυσμού, αντιπροσώπευε πάνω από το μισό (συγκεκριμένα το 52%) των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα. Το ακόμα πιο εντυπωσιακό εύρημα είναι ότι το πλουσιότερο 1% αντιπροσώπευε το 15% των συνολικών εκπομπών, δηλαδή περισσότερο από το διπλάσιο σε σχέση με το φτωχότερο μισό της ανθρωπότητας που το 2020 ήταν υπεύθυνο μόλις για το 7% των συνολικών εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα.

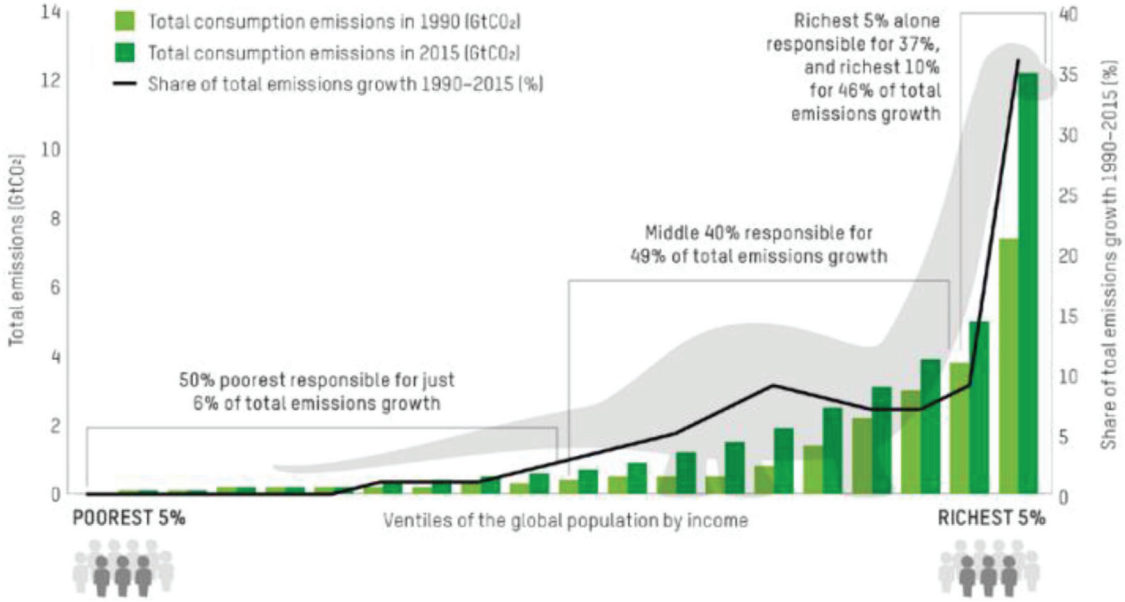

Ανισότητες άνθρακα "διάγραμμα Δεινόσαυρος" - Πηγή: OXFAM

Με άλλα λόγια, καθώς το CO2 είναι υπεύθυνο για την υπερθέρμανση του πλανήτη, **είναι το πλουσιότερο κομμάτι του πληθυσμού που, μέσω των μεγάλων πολυεθνικών ομίλων, ευθύνεται για την υπερθέρμανση του πλανήτη.** Μια ματιά στην παγκόσμια κατάταξη των χωρών με κριτήριο τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου αρκεί για να γίνει κατανοητό ότι το πρόβλημα δεν αφορά μόνο τον «ανεπτυγμένο Βορρά» αλλά τις περισσότερες περιοχές του κόσμου. Και ίσως εδώ τίθεται ένα ερώτημα «κλιματικής δικαιοσύνης», αφού σήμερα ο ανεπτυγμένος δυτικός κόσμος επιχειρεί να θέσει όρους και δικλείδες ασφαλείας στον υπόλοιπο κόσμο, όταν -από την 1η Βιομηχανική Επανάσταση μέχρι σήμερα- η Δύση ήταν που επωφελήθηκε από την ανεξέλεγκτη κατάσταση με αποτέλεσμα μια άδικη οικονομική ανάπτυξη που αποτυπώνεται και στην άνιση έκλυση εκπομπών του CO2, (είτε δούμε ως υπεύθυνες τις ίδιες τις χώρες είτε τους μεγάλους επιχειρηματικούς ομίλους). Το συμπέρασμα που ξεχωρίζει, **είναι ότι αυτή η αδιάκοπη κατανάλωση πόρων και η ταυτόχρονη έκλυση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα από το πλουσιότερο κομμάτι των κοινωνιών, δεν γίνεται για την εξάλειψη των ανισοτήτων και το δίκαιο διαμοιρασμό του πλούτου, αλλά αντιθέτως γίνεται για τη διατήρησή αυτής της ανισότητας σε βάρος των φτωχότερων στρωμάτων.**

Επομένως, το κλειδί για την εξάλειψη των αποκαλουμένων και «ανισοτήτων άνθρακα» που συσχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με την κλιματική αλλαγή, είναι στα χέρια των πλουσιότερων κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων που, εκφράζόμενα είτε μέσα από διοικητικά συμβούλια είτε μέσα από τις κυβερνήσεις, μπορούν με τις αποφάσεις τους πραγματικά να αλλάξουν το μέλλον του πλανήτη. Σύμφωνα με την Oxfam, προκειμένου να περιοριστεί η υπερθέρμανση στον 1,5oC οι κατά κεφαλήν εκπομπές αερίων πρέπει να περιοριστούν στους 2.1t/έτος μέχρι το 2030. Σήμερα, το πλουσιότερο 1% του πληθυσμού βρίσκεται 35 φορές πάνω αυτόν τον στόχο και το πλουσιότερο 10% τουλάχιστον 10 φορές πάνω. **Η τεχνολογική εξέλιξη και η ορθολογική της χρήση είναι το κλειδί**.

Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι υπάρχουν «φωνές», και δεν είναι λίγες, που προκρίνουν ένα διαφορετικό δρόμο προς την κλιματική δικαιοσύνη και την δίκαιη ανάπτυξη, συζητώντας σε βάθος τη λύση της μεγέθυνσης με χαμηλούς ρυθμούς ή ακόμα και την απομεγέθυνση, χωρίς όμως να θυσιάζονται οι σημερινές κατακτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας και δίνοντας νέο νόημα στους όρους «ανάπτυξη» και «ευημερία». Άξια αναφοράς μάλιστα είναι η άποψη των Hickel & Kallis, ότι «Η απόλυτη αποσύνδεση από τις εκπομπές άνθρακα είναι μάλλον απίθανο να επιτευχθεί τόσο γρήγορα ώστε να αποφευχθεί η υπερθέρμανση του πλανήτη πάνω από 1,5°C ή 2°C» και κατά συνέπεια, νέες επιλογές, όπως η απομεγέθυνση, επιβάλλεται να μελετηθούν ώστε να υπάρχει έστω μια εναλλακτική λύση.

3. Η κλιματική αλλαγή και ένα νέο οικονομικό μοντέλο ανάπτυξης

Η Συμφωνία των Παρισίων, εκτός του προφανούς οφέλους για το περιβάλλον, περιλαμβάνει και μία ακόμα διάσταση, ίσως όχι τόσο φανερή. Τουλάχιστον θεωρητικά, και σύμφωνα με αρκετές αναλύσεις (όπως για παράδειγμα της McKinsey), ανοίγονται **νέοι ορίζοντες και επιχειρηματικές ευκαιρίες για τεχνολογικά προηγμένες λύσεις, χαμηλών εκπομπών άνθρακα** σε μια σειρά από βιομηχανίες που θα κληθούν να παίξουν έναν ρόλο – κλειδί για την επόμενη μέρα του πλανήτη.

Βιομηχανίες όπως της ενέργειας, η αυτοκινητοβιομηχανία, η γεωργία, η κτηνοτροφία, η ναυτιλία κλπ θα κληθούν να αναλάβουν το φορτίο της μετάβασης σε έναν δικαιότερο και καθαρότερο κόσμο. **Ο σκοπός αυτής της νέας τεχνολογικής επανάστασης δεν μπορεί να είναι το κέρδος ή ακόμα και το γόητρο**. Η μάχη είναι ουσιαστική και το επίδικο είναι χειροπιαστό.

Η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας σταδιακά εδώ και χρόνια μεταφέρεται στο πεδίο των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, μια αναγκαιότητα που ειδικά τον τελευταίο καιρό, λόγω του πολέμου στην Ουκρανία, της βιαστικής απολιγνιτοποίησης αλλά και της προβληματικής λειτουργίας του χρηματιστηρίου ενέργειας, γίνεται όλο και πιο έντονη. Η συνδυαστική χρήση ΑΠΕ είναι η ενδεδειγμένη λύση για λόγους καλύτερης απόδοσης (για παράδειγμα, η αιολική ενέργεια που δεν είναι πάντα προβλέψιμη συνδυάζεται με την ηλιακή ενέργεια αφού συνήθως η ηλιοφάνεια είναι περισσότερο προβλέψιμη), συνεπώς οι επενδύσεις πρέπει να γίνουν προσεκτικά και με σχέδιο. Αυτό όμως δεν πρέπει να γίνει σε βάρος του περιβάλλοντος ή και παραδοσιακών παραγωγικών δραστηριοτήτων της υπαίθρου, όπως η γεωργία και η κτηνοτροφία. Δεν μπορεί για παράδειγμα να αποψιλώνονται τεράστιες περιοχές για την εγκατάσταση ανεμογεννητριών και συνεπώς νέες λύσεις πρέπει να βρεθούν. Σύμφωνα μάλιστα με ανάλυση του Χ. Τσαντήλα για το Παρατηρητήριο Βιώσιμης Ανάπτυξης & Ευημερίας του Ινστιτούτου Εναλλακτικών Πολιτικών ΕΝΑ **«Η διαχείριση του εδάφους και η ζωντανή βιομάζα συνιστούν τομείς με πολύ σημαντικές δυνατότητες σχετικά με τη μείωση των αερίων του θερμοκηπίου που δεν έχουν ωστόσο αναδειχθεί επαρκώς στη δημόσια συζήτηση για την αντιμετώπιση της κλιματικής κρίσης σε σύγκριση με άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας»,** με άλλα λόγια η προστασία από την κλιματική αλλαγή, περνάει και μέσα από τη σωστή διαχείριση των εδαφών και των πόρων γενικότερα.

Η **αυτοκινητοβιομηχανία** συνδέεται στενά με την ηλεκτροπαραγωγή, αφού από καιρό έχει ακολουθήσει τον δρόμο της ηλεκτροκίνησης. Πολλές χώρες (μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα) έχουν εξαγγείλει μεγαλεπήβολους στόχους για πλήρη εξηλεκτρισμό των στόλων τους. Μάλιστα, πρόσφατα στην Ευρωπαϊκή Ένωση εγκρίθηκε συμφωνία βάσει της οποίας, όλα τα αυτοκίνητα που θα ταξινομούνται στην Ευρώπη από το 2035, θα είναι μηδενικών ρύπων. Ωστόσο, η παραγωγή ηλεκτρικών αυτοκινήτων έχει όρια και κρύβει αρκετές παγίδες αφού οι, ιδιαίτερα ακριβές, μπαταρίες των ηλεκτρικών αυτοκινήτων απαιτούν τη χρήση ορυκτών όπως κοβάλτιο, λίθιο, νικέλιο κλπ, η εξόρυξη των οποίων, εκτός του ότι είναι μια διαδικασία που από μόνη της είναι ενεργοβόρα και ρυπογόνα, μπορεί να αποτελέσει μια μεγάλη πρόκληση και ένα νέο πεδίο αντιπαράθεσης των μεγάλων δυνάμεων, δεδομένου μάλιστα ότι η Κίνα διαδραματίζει σημαντικό ρόλο (για το θέμα των σπάνιων ορυκτών γενικότερα, η έκθεση συμπερασμάτων του project FORCE που υλοποίησε το ΕΝΑ, περιλαμβάνει μια ανάλυση των κινδύνων που ανακύπτουν για τη στρατηγική αυτονομία και ανθεκτικότητα της ευρωπαϊκής οικονομίας).

Αξίζει να αναφερθεί σε αυτό το σημείο, ότι τα ηλεκτρικά οχήματα κατά μία άποψη μπορεί να αποδειχθούν παράγοντας αύξησης των ανισοτήτων, αν και εφόσον καταστεί υποχρεωτική η κυκλοφορία τους. Το υψηλό κόστος απόκτησης και συντήρησης που καθιστούν την αγορά τους απαγορευτική για μεγάλο μέρος των πολιτών, τα υφιστάμενα ή πιθανά προνόμια στους κατόχους τους όπως μειωμένα τέλη κυκλοφορίας ή/και προνομιακή κυκλοφορία σε επιλεγμένα σημεία των πόλεων κ.λπ., μπορούν να προκαλέσουν νέες μορφές ανισοτήτων.

Στον τομέα της **κτηνοτροφίας**, νέες τεχνολογίες σχεδιασμού και παραγωγής ζωοτροφών που θα περιορίζουν τις εκλύσεις αερίων από τα ζώα είναι απαραίτητες και ήδη υπάρχουν αρκετές προτάσεις. Παράλληλα, την επιστημονική κοινότητα απασχολεί το αμφιλεγόμενο θέμα της παραγωγής συνθετικού κρέατος (κρέας κυτταροκαλλιέργειας), δηλαδή η παραγωγή κανονικού κρέατος στο εργαστήριο, με τη χρήση λίγων μόνο ζωικών κυττάρων, που μπορεί μεσοπρόθεσμα να αποτελέσει λύση και στο πρόβλημα της πείνας, ενώ δεν απαιτεί τεράστιες εκτάσεις γης για βοσκοτόπια, ζωικά αντιβιοτικά που επιβαρύνουν τη ζωή των ζώων (αλλά τελικά και των ανθρώπων), ή ακόμα και η θανάτωση εκατομμυρίων ζώων.

Ήδη η **ναυτιλία** εργάζεται συνολικά προς την κατασκευή του πλοίου μηδενικών ρύπων με στόχο το 2050 να είναι συνολικά μια βιομηχανία μηδενικών ρύπων (με το υδρογόνο να φαίνεται να έχει μικρό προβάδισμα). Ωστόσο η πρόκληση είναι μεγάλη και πρόσφατη μελέτη του International Chamber of Shipping καταλήγει ότι «για να επιτευχθεί ο στόχος της βιομηχανίας για μηδενικούς ρύπους το 2050, οι ανάγκες της ναυτιλίας σε καύσιμα θα απαιτούσαν την αύξηση της ηλεκτρικής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές έως και κατά 3.000 TWh. Αυτό είναι το ισοδύναμο της τρέχουσας παραγωγής ενέργειας από ανανεώσιμες πηγές σε ολόκληρο τον κόσμο». Η σημασία της ναυτιλίας σε μια κατάσταση μηδενικών ρύπων γίνεται ακόμα μεγαλύτερη, αν συνυπολογιστεί ότι το 90% του παγκόσμιου εμπορίου γίνεται μέσα από την παγκόσμια ναυτιλία.

4. Αντί επιλόγου

Καθώς οι εξελίξεις των τελευταίων μηνών, και κυρίως ο πόλεμος στην Ουκρανία, έχουν αποδείξει ότι ο στόχος της απεξάρτησης από τα ορυκτά καύσιμα είναι ακόμα πολύ μακριά και εξαρτάται από μια σειρά από παράγοντες που δεν είναι πάντα στον έλεγχο των κρατών, δύο πράγματα είναι φανερά σε αυτή την νέα «κούρσα ανάπτυξης». **Η μάχη για την προστασία του περιβάλλοντος θα είναι μακρά και συνεχής και αυτή η μάχη συνδυάζεται μοναδικά με μια νέα μορφή οικονομικής ανάπτυξης που θα έχει επίκεντρο αφενός τον πλανήτη και τη βιωσιμότητά του, όχι αποκλειστικά το κέρδος, και αφετέρου θα λαμβάνει υπόψη τα λιγότερο ανεπτυγμένα κράτη και τις δικές τους ανάγκες.**

Αυτή η νέα ανάπτυξη, στο σημείο μάλιστα που βρισκόμαστε, στην αρχή μιας διαφαινόμενης περιόδου παγκόσμιας ύφεσης, θα πρέπει να στηριχθεί στην τεχνολογία (4η Βιομηχανική Επανάσταση), θα είναι δηλαδή εντάσεως γνώσης, αλλά θα έχει και ένα καινούριο χαρακτηριστικό. **Η νέα ανάπτυξη θα πρέπει να θυσιάσει ένα μέρος του κέρδους των επιχειρηματικών ομίλων και των πολυεθνικών, προς όφελος της ανάγκης για την προστασία του περιβάλλοντος και την καλυτέρευση των συνθηκών ζωής των απλών ανθρώπων.** Η διαδικασία μετασχηματισμού των κοινωνιών δεν μπορεί παρά να περνά πλέον μέσα από την αναθεώρηση των στόχων των πολυεθνικών ομίλων και των συμφερόντων, που κρατούν στα χέρια τους την πλειοψηφία του πλούτου και των πόρων του πλανήτη, ενώ οι ίδιοι οι πολίτες πρέπει με κάθε τρόπο να πιέσουν προς μια τέτοια κατεύθυνση. Μοιάζει με «κοινωνική ανορθογραφία», ο πλανήτης να στέλνει σήμα κινδύνου, εκατομμύρια άνθρωποι να μην έχουν πρόσβαση σε νερό και το όριο της φτώχειας να αγγίζει επικίνδυνα ολόκληρες ομάδες πολιτών δυτικών χωρών (πόσω μάλλον άλλων περιοχών του κόσμου), αλλά την ίδια στιγμή οι δέκα πλουσιότεροι άνθρωποι του κόσμου να συγκεντρώνουν συνολική περιουσία πάνω από 1,3 τρισεκατομμύρια δολάρια.

Σε αυτό το πλαίσιο. διάφορα εργαλεία μπορούν να προταθούν και να αξιολογηθούν, όπως για παράδειγμα η αύξηση της φορολογίας των πλουσιότερων στρωμάτων (με το ερώτημα βέβαια να είναι «πού μπαίνει ο πήχης;») για την καταπολέμηση των ανισοτήτων, στο πνεύμα την πρότασης του Γάλλου οικονομολόγου Thomas Piketty. Μάλιστα, στο ίδιο πνεύμα, ο ΟΟΣΑ πρότεινε το 2021 την καθιέρωση ενός παγκόσμιου ελάχιστου φόρου ύψους 15% για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, τα έσοδα του οποίου θα ήταν ιδανικό αν κατευθύνονταν προς την καταπολέμηση των ανισοτήτων άνθρακα. Γενικότερα, διάφορα εργαλεία για την κλιματική μετάβαση μπορούν να προταθούν, είτε με βάση την αγορά (για παράδειγμα φόρος άνθρακα, πράσινες χρηματοδοτήσεις κλπ.) είτε σε ένα γενικότερο και παρεμβατικότερο πνεύμα (πχ επανασχεδιασμός μεταφορών, προστασία υδάτινων πόρων, βιοενέργεια, χρήση πυρηνικής ενέργειας, αν και αυτό είναι ένα θέμα που απαιτεί προσεκτικό

σχεδιασμό, κλπ). Σημαντικό είναι ότι κάθε μία λύση πρέπει να αξιολογηθεί ξεχωριστά και αναλόγως της κάθε περίπτωσης να προκριθούν οι καταλληλότερες λύσεις, ιδανικά συνδυαστικά και όχι απαραίτητα αποκλειόμενες μεταξύ τους.

Αν και τα πρώτα βήματα έχουν γίνει, είμαστε ακόμα στην αρχή. Οι εξωτερικότητες της παραγωγικής διαδικασίας πρέπει να μελετηθούν προσεκτικά, ώστε ό,τι κερδηθεί σε επίπεδο παραγωγής να μην χαθεί σε επίπεδο κοινωνίας. Τμήματα της παραγωγικής διαδικασίας, όπως η εφοδιαστική αλυσίδα, θα αναγκαστούν να αλλάξουν μορφή και κατεύθυνση. Ήδη η Κίνα κινείται δυναμικά στο πεδίο των σιδηροδρομικών μεταφορών. **Στο σημείο αυτό, και από τα παραπάνω ενδεικτικά παραδείγματα, είναι ξεκάθαρο ότι η νέα αυτή ανάπτυξη, με στόχο έναν «καθαρότερο» και μακροχρόνια βιώσιμο πλανήτη, απαιτεί καινούριους πόρους στο πεδίο κυρίως της τεχνογνωσίας και της επιστήμης**. Κατά συνέπεια, τα συστήματα παιδείας των κρατών ίσως πρέπει να επανασχεδιαστούν και να τεθούν εκ νέου οι εκπαιδευτικές προτεραιότητες είτε σε επίπεδο τεχνικής εκπαίδευσης και εκμετάλλευσης της υπάρχουσας ή/και μελλοντικής τεχνολογίας για τον στόχο της μείωσης της υπερθέρμανσης, είτε θέτοντας ως προτεραιότητα την περιβαλλοντική εκπαίδευση και τη δημιουργία «περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένων ανθρώπων», ή (ιδανικά) και τα δύο. **Τα κέρδη (μετά τη φορολογία) των επιχειρηματικών ομίλων θα πρέπει να θυσιαστούν και μέρος τους να επενδυθεί στην έρευνα και την ανάπτυξη νέων τεχνολογιών, ώστε να κερδηθεί το στοίχημα της νέας «κούρσας ανάπτυξης»**.

Αν και δύσκολα μπορεί κάποιος να σκεφτεί ότι το κεφάλαιο προτίθεται να παραιτηθεί κάποιων εκ των κερδών του χωρίς να αντιδράσει, η νέα πραγματικότητα το απαιτεί. Οι εταιρείες πρέπει να δουλεύουν για τους πολλούς και όχι για τους λίγους προνομιούχους, σε μια νέα και εξελιγμένη

ΕΝΑ

Ινστιτούτο
Εναλλακτικών
Πολιτικών

ΕΝΑ Ινστιτούτο
Εναλλακτικών Πολιτικών
Ζαλοκώστα 8, 106 71 Αθήνα,
+30 210 364 7912

info@enainstitute.org
www.enainstitute.org

** Η παρούσα δημοσίευση εκφράζει τις απόψεις του συγγραφέα και δεν εκφράζει απαραίτητα ή και στο σύνολό της το ΕΝΑ*